

Recuperació ambiental de l'entorn del riu Francolí a la zona de la Sallida (Montblanc): un projecte que comença a ser una realitat

Christian Pomares. CHNCB

1. Introducció

A finals de l'any 2004, el Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà, va proposar a la Regidoria de Medi Ambient de l'Ajuntament de Montblanc la realització de diverses actuacions de restauració ambiental de l'entorn del riu Francolí al seu pas per Montblanc i, en concret, a la zona de la Sallida. Aquestes actuacions tenien com a principals objectius: recuperar ambientalment aquest espai natural d'elevat interès, crear equipaments que potenciessin l'educació ambiental i el coneixement del medi, i apropar aquest indret de nou a la gent de Montblanc i de la comarca.

Després de diverses dècades de progressiu deteriorament d'aquesta zona d'elevat interès natural, calia recuperar-la ambientalment per conservar i potenciar els seus valors naturals i per despertar de nou l'interès de la gent de la comarca vers aquest indret, just a més, quan la posada en marxa de l'EDAR de Montblanc, l'any 2005, havia de millorar la qualitat ambiental de les aigües del riu.

Així doncs, durant l'any 2005 es va redactar un projecte i, a partir de l'any 2006, s'han anat realitzant les diverses actuacions previstes al projecte amb l'ajut d'administracions públiques, de diverses entitats i de molta gent a títol personal.

2. Descripció de l'espai natural

La zona d'actuació es va delimitar a la ribera del riu Francolí, al seu pas pel terme municipal de Montblanc, en concret a la zona

anomenada "la Sallida," en el tram de riu que discorre entre el pont de la carretera TV-2421 de Montblanc a Prenafeta i l'anomenat pont de la Fusta, on hi passa la carretera N-240 de Montblanc a Tarragona. Aquest tram té una longitud aproximada de 1725 metres, una mica més de 15 ha de superfície, i discorre entre conreus de regadiu, zones ermes i diverses infraestructures.

Els terrenys on s'han portat a terme les diverses actuacions són principalment de titularitat pública i es troben repartits entre el Domini Públic Hidràulic, camins de propietat municipal i parcel·les

per a lleure.

En les darreres dècades aquest indret ha anat sofrint un fort deteriorament degut al increment d'infraestructures lineals que el travessen com la variant de la carretera N-240 i la C-14, i la línia del AVE, a part d'altres de menor entitat. Així i tot, encara manté un notable interès natural i un remarkable interès social per la gent de Montblanc i de la comarca.

És un tram amb destacades comunitats de vegetació de ribera i zones de gran interès per la fauna, sobretot ornitològica, zones que són més interessants a mesura que ens acostem geogràficament

Figura 1. El riu Francolí al seu pas per la Sallida.

de propietat municipal. També s'ha realitzat alguna actuació en parcel·les de titularitat privada.

Aquesta zona sempre ha estat un paratge d'elevat interès natural i molt estimat per la gent de Montblanc que històricament s'hi ha desplaçat per a realitzar-hi activitats tradicionals o simplement

a l'aiguabarreig amb el riu Anguera, prop del pont de la Fusta.

Hi podem trobar petites taques de la vegetació potencial (*Quercetum-ilicis galloprovinciale*), combinada amb comunitats típiques de ribera. No obstant això, les comunitats potencials forestals de ribera no es troben presents, degut

a les transformacions provocades per l'activitat humana. Així, l'estrat arbore es troba únicament representat per alguns exemplars aïllats d'àlbers (*Populus alba*), gatells (*Salix atrocinerea*), i freixes (*Fraxinus* sp.), i una plantació de plataners (*Platanus hispanica*). L'estrat arbustiu és protagonitzat per peus de saüc (*Sambucus nigra*), canya americana (*Arundo donax*) i sobretot per grans extensions de comunitats helofítiques de canyís (*Phragmites communis*) i boga (*Typha latifolia*). D'altra banda, també són molt presents els conreus i les petites edificacions.

Figura 3. Jornada de plantació popular.

Faunísticament, la zona té una elevada diversitat d'espècies. Mereixen especial atenció les espècies de gripaus que es troben estrictament protegides, com el gripau paridor (*Alytes obstetricans*) i el gripau corredor (*Bufo calamita*), espècies de rèptils com la bívua (*Chalcides bedriagai*), la serp d'aigua escurçonera (*Natrix maura*) i la serp d'aigua de collar (*Natrix natrix*), i

bernat pescaire (*Ardea cinerea*), l'aligot comú (*Buteo buteo*), el xoriguer comú (*Falco tinnuculus*), el rascló (*Rallus aquaticus*), la polla d'aigua (*Gallinula chloropus*), i el blauet (*Alcedo atthis*). El paisatge és el característic dels rius mediterranis, amb zones de relleu suau com les planes al·luvials i la presència de formes erosives com les terrasses fluvials.

l'hàbitat natural. El seu objectiu és evitar i minimitzar els impactes existents derivats de la falta de control de l'accés motoritzat, de la presència d'infraestructures innecessàries i no compatibles amb aquesta àrea, i de l'acumulació de residus. Aquests impactes provoquen greus problemes a la flora, a la fauna, a la capa edàfica, al paisatge, i en definitiva a tot el sistema natural que es destaca pel seu alt valor, i el qual requereix una protecció elevada. Les actuacions proposades són necessàries per ajudar a pal·liar aquests impactes, i consisteixen en les següents: regulació de l'accés motoritzat, declaració de la zona com a refugi de fauna salvatge, restauració de les zones degradades i de la vegetació, i retirada de sediments dipositats al costat de l'assut del riu Francolí per recuperar l'espai com a hàbitat faunístic.

Figura 2. Jornada de plantació popular.

diverses espècies de ratpenats.

Però si hi ha un grup que destaca és el dels ocells al tractar-se aquesta àrea d'una zona humida, on hi trobem més de 50 espècies sedentàries, la majoria d'elles protegides per la legislació vigent, entre les que destaquem el

3. Les actuacions

El projecte general ha contemplat dos grans grups d'actuacions:

- El primer grup el constitueixen actuacions que possibiliten la restauració i la protecció de

- El segon grup el constitueixen actuacions que cerquen la creació o millora dels equipaments. La finalitat és potenciar l'educació ambiental i un turisme regulat i respectuós amb el medi aprofitant els diversos valors que té aquesta zona. En aquest grup s'emmarquen actuacions com: el desenvolupament d'itineraris d'observació dels valors naturals, i la instal·lació d'una àrea de menjades, d'un aguait d'ocells i de senyalització diversa.

3.1. Actuacions de restauració i protecció dels hàbitats naturals

- Regulació de l'accés motoritzat

S'han col·locat a tot el llarg de la principal via d'accés a l'aiguabarreig del riu Francolí rètols homologats de limitació de la velocitat de la circulació motoritzada a 30 km/h, tal i com regula el Decret 166/1998, de 8 de juliol. Amb aquesta actuació es pretén disminuir l'impacte que té la circulació motoritzada sobre el medi.

- Eliminació de la canya (Arundo donax)

Tal i com hem dit, actualment en aquesta zona, només hi trobem molt pocs traços de la vegetació de ribera original, amb poca cobertura arbòria, i moltes zones amb espècies al·lòctones com la canya americana (Arundo donax).

Per tal de millorar aquestes zones degradades, intentar assolir de nou un estat natural del riu el més natural i dinàmic possible, augmentar les zones d'ombra i la quantitat de matèria orgànica aportada al riu, i recuperar hàbitats de cria, alimentació i repòs per la fauna, durant els mesos d'octubre i de novembre de 2007, s'han eliminat els nuclis de canya americana de la zona. En concret s'ha actuat a una superfície aproximada de 12.517 m².

Per eliminar-los s'ha utilitzat el control mecànic. Primer s'ha portat a terme una esbrossada mecànica de la part aèria de la canya amb un tractor esbrossadora i amb esbrossadores de mà. Una vegada eliminada la part aèria, s'han extret els rizomes mitjançant una retroexcavadora que ha retirat els sediments que es trobaven fins a uns 30-40 cm de profunditat. Així i tot, és clar que es requerirà de posteriors actuacions per tal de poder eliminar-la totalment.

- Plantació d'espècies arbustives de ribera

Figura 4. Plafó descriptiu de l'ecosistema de ribera.

Els dies 24 i 25 de febrer de 2008 es van organitzar dues jornades de plantació popular a la Sallida amb personal voluntari. La plantació la va organitzar la Regidoria de Medi Ambient de l'Ajuntament de Montblanc, el Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà i l'Associació Juvenil Barjaula amb la col·laboració de Protecció Civil de Montblanc, l'Associació de Defensa Forestal de Montblanc i els Escoltes de Montblanc.

El dissabte, dia 24 de febrer, es van reunir més de 70 persones i el diumenge, dia 25 de febrer, més de 100 persones, per tant, les dues jornades van ser un èxit de participació de les entitats i els veïns de Montblanc. Els treballs van tenir lloc entre les 9 del matí i les 14 hores.

L'objectiu principal era plantar amb espècies autòctones de ribera les zones que havien quedat lliures de vegetació una vegada eliminada la canya, encara que també es va implantar vegetació en altres zones. Es van plantar 858 plantes de les següents espècies: Freixe (*Fraxinus angustifolia*), Àlber (*Populus alba*), Gatell (*Salix atrocinerea*) i Sarga (*Salix eleagnos*). Les 4 espècies es van escollir tenint en compte les característiques físiques i biològiques de la zona i els objectius concrets de l'actuació. En total es va actuar a una superfície aproximada de 19.087 m².

- Retirada dels sediments dipositats al costat de l'assut del riu Francolí per recuperar l'espai com a hàbitat faunístic

Com ja s'ha citat anteriorment, aquesta zona té un alt interès

Figura 5. Senyal d'accés a la Sallida.

natural, amb grups de fauna representats per espècies molt interessants, com el dels ocells lligats al medi aquàtic. Un dels petits trams on l'aigua s'entolla és un petit embassament delimitat per un antic assut que serveix per desviar les aigües del riu Francolí a la comunitat de regants, prop del pont de la Fusta, que es trobava reblert de sediments i amb molta vegetació helofítica. Per tal d'obtenir una superfície suficient d'aigües lliures, amb una certa profunditat,

Figura 6. Observatori d'ocells i assut del Pont de la Fusta.

que atregui més varietat de fauna ornitològica, tant en migració com sedentària, recuperar un hàbitat de reproducció i alimentació per aquesta fauna i contribuir a la depuració terciària de les aigües que alliberar l'EDAR riu amunt, durant la segona quinzena del mes de gener de 2008, s'ha procedit amb l'ajut d'una màquina excavadora giratòria i d'un camió banyera a retirar part dels sediments acumulats al fons de les aigües que delimita l'assut, deixant-lo preparat amb suficient fondària i superfície per acollir l'avinguda de les aigües del riu Francolí i del riu Anguera.

S'ha actuat a uns 800 m² de superfície retirant aproximadament uns 800 m³ de sediments, dels quals, aproximadament, uns 600 m³, s'han abocat aigües avall, tot just a la zona fluvial després de l'assut, i la resta s'han transportat fins a l'abocador municipal de runes

de Montblanc.

3.2. Actuacions de creació i millora dels equipaments

- Creació i senyalització d'un itinerari d'observació dels valors naturals

Per divulgar aquest espai natural i potenciar el coneixement i respecte d'aquestes comunitats naturals entre els visitants s'ha creat un itinerari de natura que es pot realitzar a peu o en bicicleta.

l'alçada del molí enrunat del Malet on, de nou, torna a travessar el riu passant per l'àrea de menjades i finalitza a l'observatori d'ocells davant del pont de la Fusta.

Per tal de senyalitzar l'espai natural i l'itinerari de natura s'ha creat un logotip de l'espai natural i s'han instal·lat diversos rètols al llarg de tot l'espai. En concret, s'ha senyalitzat l'accés a l'espai per carretera, s'ha col·locat un plafó informatiu amb un plànol i informació de l'espai i de l'itinerari de natura, s'han instal·lat senyals i banderoles direccionals de l'itinerari, cartells de toponímia i de comportament, senyals amb noms d'arbres i dos plafons descriptius i d'interpretació de les comunitats aquàtiques i de ribera de la zona.

- Instal·lació d'un observatori d'ocells

Tenint en compte que el major interès de la zona respecte a l'observació de fauna recau en el grup dels ocells s'ha cregut molt interessant instal·lar un observatori d'aus per facilitar el coneixement i l'estimació d'aquest espai a qualsevol visitant i així disposar d'equipaments que ajudin a realitzar activitats d'educació ambiental.

L'observatori s'ha col·locat davant d'una zona d'aigües tranquil·les del riu, al costat de l'assut que hi ha al pont de la fusta. És un observatori

Figura 7. Passarel·la de fusta sobre el riu Francolí.

prefabricat d'acergalvanitzat i fusta amb finestres abatibles per una capacitat d'unes 15 persones.

- Instal·lació d'un àrea de menjades i una passarel·la de fusta sobre el riu.

Per tal que els visitants disposin d'una petita zona de descans s'ha condicionat una àrea de menjades sense la possibilitat de poder fer-hi foc just davant de l'aiguabarreig entre el riu Anguera i el riu Francolí, en una arbreda de plataners i pollancre, propietat de la família de Cal Celdoni. En concret s'han instal·lat taules, bancs i papereres de fusta. L'àrea es troba al bell mig de l'itinerari de natura.

A banda de l'àrea de menjades, també s'ha instal·lat una passarel·la de fusta per creuar el riu Francolí a l'alçada del molí del Malet i s'han col·locat baranes de fusta al pont de formigó sobre el Francolí situat prop de l'accés de la carretera de Prenafeta.

la recuperació d'aquest espai.

També cal destinar-hi més esforços i recursos econòmics per poder realitzar-hi més actuacions i un seguiment i manteniment dels equipaments i les actuacions realitzats fins ara.

Finalment, hem d'agrair a les següents administracions, entitats i persones que aquestes actuacions s'hagin pogut portar a terme i animar-los a seguir-hi col·laborant: Agència Catalana de l'Aigua, Diputació de Tarragona, Fundació Territori i Paisatge, Ajuntament de Montblanc i, en concret, a la brigada de manteniment, al Jordi Villar i al David Vallverdú, a l'Associació Juvenil Barjaula, a Protecció Civil de Montblanc, a l'Associació de Defensa Forestal de Montblanc, a l'Agrupació d'Escoltes de Montblanc, al Ramon Andreu i a la família de Cal Celdoni, als companys del Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà i,

Figura 8. Logotip de l'espai natural de la Sallida.

4. Conclusions i agraïments

La realització d'aquestes actuacions només significa un primer pas cap a la recuperació ambiental del riu Francolí al seu pas per Montblanc. Ara cal aprofitar aquests equipaments i aquestes primeres actuacions on s'hi ha implicat molta gent per desenvolupar-hi activitats d'educació ambiental i de coneixement de l'entorn que a la vegada facin de motor per accelerar

en especial, a totes les entitats i persones que van col·laborar en la plantació popular celebrada el mes de febrer.